

GEZOND IN ...

STIMULERINGSPROGRAMMA GIDS
LOKALE AANPAK GEZONDHEIDSACHTERSTANDEN

SAMENVATTING INZICHTEN EN AANBEVELINGEN UIT LANDELIJKE PUBLICATIES

CORONA EN SOCIAALECONOMISCHE GEZONDHEIDSVERSCHILLEN

SAMENVATTING INZICHTEN EN AANBEVELINGEN UIT LANDELIJKE PUBLICATIES

Uitgave

GezondIn
Utrecht, oktober 2020

Auteurs: Anneke Hiemstra, Tom Moons
Redactie: Natalie Mathot

Platform31
Postbus 30833, 2500 GV Den Haag
www.platform31.nl

Pharos
Arthur van Schendelstraat 620, 3511 MJ Utrecht
www.pharos.nl

Hoewel grote zorgvuldigheid is betracht bij het samenstellen van dit rapport, aanvaarden Platform31, Pharos en de betrokkenen geen enkele aansprakelijkheid uit welke hoofde dan ook voor het gebruik van de in deze publicatie vermelde gegevens. Alles uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt mits de bron wordt vermeld.

INHOUDSOPGAVE

1	SCP: De sociale staat van Nederland op hoofdlijnen	3
2	SCP: Verwachte gevolgen van corona voor psychische gezondheid	5
3	SCP-Notitie: Zicht op de samenleving in coronatijd	7
4	UVA: Effecten van sociale afstand op kwetsbare groepen in Nederland	9
5	SER-Denktank Coronacrisis	11
6	SER-Denktank Coronacrisis	15
7	Werkgroep (Halsema): Sociale Impact van de Coronacrisis	17
8	RVS-Notitie: Zorg op afstand dichterbij?	19
9	BIJLAGE: RELEVANTE andere publicaties	21

1 SCP: DE SOCIALE STAAT VAN NEDERLAND OP HOOFDLIJNEN

Kwaliteit van leven in onzekere tijden

September 2020

Hier maken de SCP-publicaties 'Welbevinden in tijden van corona' en 'De sociale staat van Nederland 2020' onderdeel van uit.

Ondanks tevredenheid ook zorgen

De gevolgen van de coronacrisis voor het welbevinden zijn op korte termijn voor de bevolking als geheel beperkt en lijken zich te concentreren bij bepaalde groepen. De tevredenheid met het eigen leven was eind 2019 hoog en dat blijft zo. Ook de tevredenheid met de eigen gezondheid neemt niet af. Een negatieve ontwikkeling is de toegenomen eenzaamheid. Bij 75-plussers (circa 1,2 miljoen 75-plussers in Nederland) verdubbelde het gevoel van eenzaamheid.

Een tweede ontwikkeling is dat meer mensen sinds de coronacrisis onzeker zijn over hun werk. Het welbevinden is lager bij mensen die onzeker zijn over hun werk of inkomen. Dat is vaker het geval bij mensen met tijdelijke en flexibele dienstverbanden en zelfstandigen. Zorgen zijn er vooral voor sectoren die hard zijn geraakt. Onder mensen met een flexibel contract zijn relatief veel jongeren, lager-opgeleiden, mensen met een arbeidsbeperking en mensen met een niet-westerse migratieachtergrond. De verwachting is dat een deel van de sociale en economische gevolgen van de coronacrisis nog zichtbaar moet worden. Nieuwe problemen stapelen zich op oude problemen, wat de veerkracht van de samenleving onder druk kan zetten. Ondanks de tevredenheid over het eigen leven, maken Nederlanders zich wel zorgen over de coronacrisis. Die zorgen gaan in juli 2020 nog vooral over anderen en de toekomst, en veel minder over hun eigen leven op dat moment. Zo geven mensen aan bezorgd te zijn over de gezondheid van kwetsbare groepen, de volksgezondheid in het algemeen, de economie en de werkgelegenheid. Mensen maken zich daarnaast zorgen over een tweede golf van coronabesmettingen en over mensen die zich niet aan de maatregelen houden. Het gemis van sociale relaties wordt vaak genoemd als negatieve ervaring van de afgelopen periode voor het persoonlijke leven. Positieve ervaringen zijn er ook: de coronacrisis zorgt bij sommigen voor meer rust of meer tijd voor het gezin.

Aandacht voor welvaart én welbevinden

Nederlanders mogen dan in juli 2020 nog best tevreden zijn met hun eigen leven, het is niet de verwachting dat dit zo blijft. Dat komt ten eerste omdat op dit moment nog een beperkt aantal Nederlanders direct financieel geraakt worden door de crisis. Naar verwachting loopt dit de komende maanden op, bijvoorbeeld als de werkloosheid toeneemt of overheidssteun soberder wordt. Ten tweede weten we uit de vorige economische crisis dat een deel van de gevolgen voor de kwaliteit van leven met enige vertraging optreedt. Ten derde weten we dat mensen bij een tegenslag veerkrachtig kunnen zijn, maar dat de rek eruit gaat als tegenslag lang aanhoudt en problemen zich opstapelen. In deze coronacrisis is dat een groter gevaar dan eerder, omdat het niet alleen een economische crisis is, maar ook een gezondheids crisis en een sociale crisis die het dagelijks leven ingrijpend verandert. Deze onzekere tijden vragen om een brede aanpak die gericht is op welvaart én welbevinden. Hoe zorgen we dat we het welbevinden vasthouden en bij kwetsbare groepen versterken? Het SCP

adviseert het kabinet om te onderzoeken hoe mensen in tijden van fysieke afstand toch betekenisvolle ontmoetingen kunnen hebben of kunnen meedoen. Bijvoorbeeld om de eenzaamheid onder ouderen tegen te gaan. Daarnaast is het van belang om de maatschappelijke samenhang te behouden in de moeilijke tijden die nog komen. Hierbij moet er oog zijn voor de zorgen en belangen van alle Nederlanders. Stimuleer daarom saamhorigheid en onderlinge solidariteit en biedt als kabinet iedereen perspectief.

Tot slot, geef voldoende aandacht aan de uitdagingen die er al waren, bijvoorbeeld op de arbeidsmarkt, het onderwijs of in het sociaal domein, en voorkom dat de coronacrisis deze problemen verergert.

De coronacrisis vraagt om een brede aanpak

Deze onzekere tijden vragen om een brede aanpak die gericht is op welvaart én welbevinden. De gezamenlijke planbureaus adviseerden de regering in mei 2020 om zich niet alleen te richten op de gevolgen voor de economie en de volksgezondheid, maar de problemen op deze gebieden aan te pakken in samenhang met andere domeinen die belangrijk zijn voor de kwaliteit van leven en samenleven. Denk daarbij bijvoorbeeld aan domeinen als onderwijs, wonen en de maatschappelijke samenhang (SCP/PBL/CPB 2020). We formuleren drie aandachtspunten bij zo'n brede aanpak. Die zijn vooral agenderend en richtinggevend, en zijn dus geen concrete handelingsperspectieven voor beleidsmakers:

- 1) Bied ruimte aan betekenisvolle sociale contacten als buffer voor welbevinden
 - a) Extra aandacht bij problemen bij 75+
 - b) Versterk de mentale veerkracht als onderdeel van een integrale aanpak: *het vergroten van het gevoel van regie en controle over het eigen leven als een buffer tegen de emotionele gevolgen van tegenslagen en draagt bij aan een hogere kwaliteit van leven van mensen in een sociaal isolement (Van Campen et al. 2020)*
 - c) Leer van de creatieve oplossingen uit de eerste coronagolf en stimuleer innovatie
 - d) Overheid is aan zet, maar kan ook inzet van anderen stimuleren
- 2) Koester en versterk de maatschappelijke samenhang
 - a) Het tot stand brengen van sociale relaties is niet alleen van belang voor het individuele welbevinden, maar ook voor het collectief. Het versterkt namelijk de maatschappelijke samenhang. Zorg dus voor een inclusieve coronavisie met perspectief voor iedereen
- 3) Corona zorgt voor verandering, maar Nederland is niet wezenlijk anders dan voor de crisis
 - a) De coronacrisis heeft (tijdelijk) gezorgd voor een verschuiving in de publieke opinie en voor een verandering in perspectief. De bestaande zorgen over de manier van samenleven, klimaatverandering, immigratie en integratie en de betaalbaarheid van de zorg verdwenen naar de achtergrond en maakten plaats voor zorgen over corona en de gevolgen ervan.

2 SCP: VERWACHTE GEVOLGEN VAN CORONA VOOR PSYCHISCHE GEZONDHEID

Juli 2020

Psychische gezondheid in coronatijd

Angst, stress en (ernstige) somberheid als gevolg van de crisis of maatregelen werd in april en mei door grofweg een derde van de ondervraagde burgers ervaren (Engbersen en Wentink 2020; RIVM en GGD GHOR 2020). Een onderzoek waarvoor mensen zichzelf aan konden melden, geeft aan dat de gelukscore van de Nederlandse bevolking lager is geworden vergeleken met vlak voor de COVID-19-uitbraak (EHERO 2020). In juni lijken de angst, stress en somberheidsgevoelens minder groot dan in de weken ervoor (RIVM en GGD GHOR 2020). Positieve verschuivingen worden ook genoemd; een relatief kleine groep ondervraagden gaf aan minder stress te ervaren (RIVM en GGD GHOR 2020) en ook een kleine groep gaf aan gelukkiger te zijn dan voor de coronacrisis (EHERO 2020).

Verschillen tussen groepen in psychische gevolgen

Op basis van een onderzoek onder zelfaanmelders tijdens de lockdown noemen Engbersen en Wentink (2020) dat vooral ouderen, mensen met een laag opleidingsniveau en mensen met een zwakke gezondheid COVID-19 als een gevaar voor zichzelf zien. Jonge mensen rapporteren vooral stress en uitkeringsgerechtigden en arbeidsongeschikten vooral angst. Mensen die over weinig hulpbronnen beschikken doordat ze in een slechte fysieke gezondheid én in een slechte financiële situatie verkeren, rapporteren het vaakst angst en stress (Engbersen en Wentink 2020). Niet-westerse migranten zijn in de recente onderzoeken gedurende de coronacrisis niet goed vertegenwoordigd, dus de psychische gevolgen voor deze groep zijn onbekend

Psychisch welbevinden jongeren

Hoe de maatregelen jongeren treffen weten we niet goed. Een recente studie van Unicef, Geluk onder druk, liet zien dat jongeren in Nederland nog steeds erg tevreden zijn, maar wel veel druk van school ervaren (Kleinjan et al. 2020). In een addendum van dat rapport laten de onderzoekers vertegenwoordigers van verschillende jongerenorganisaties reflecteren op de impact van corona op het psychisch welbevinden van jongeren. Zij verwachtten dat angst voor achterstand op school kan zorgen voor extra stress en ze onderschrijven de aanbeveling dat investeren in een positieve mentale gezondheid (weerbaarheid, veerkracht, sociaal-emotionele vaardigheden) van de jeugd essentieel is. Dit kan bijvoorbeeld door binnen het onderwijs in te zetten op een curriculum waarin ruimte is voor persoonlijke ontwikkeling en door te investeren in sociaal-emotionele vaardigheden.

Eenzaamheid voor en tijdens corona

Het aandeel volwassen mensen met eenzaamheidsgevoelens was in Nederland in de afgelopen jaren (in ieder geval vanaf 2008) vrij stabiel. Circa 40 procent voelde zich weleens eenzaam. Bijna 10 procent ervoer sterke eenzaamheid. Vooral ouderen, laagopgeleiden en mensen met lage inkomens hadden sterke eenzaamheidsgevoelens. Ook mensen die minder dan eenmaal in de twee weken contact hadden met familie, vrienden of burens, ervoeren vaak gevoelens van eenzaamheid (Wennekers et al. 2019).

Door de coronamaatregelen is contact onderhouden met niet-huisgenoten moeilijker geworden, wat aannemelijk maakt dat meer mensen momenteel eenzaamheid gaan ervaren.

De recent in de Lancet verschenen review van Brooks et al. (2020) rapporteert een verband tussen quarantaine en (mogelijk langdurige) negatieve psychologische effecten, waaronder posttraumatisch stresssyndroom, verwardheid en boosheid. Deze effecten zijn groter bij verplichte quarantaine dan bij vrijwillige isolatie en ook de duur van de quarantaine speelt een rol. In Nederland zat de situatie hier tussenin: er werd niet gehandhaafd op binnenblijven, maar doordat de distancing maatregelen voor de hele maatschappij golden, was er van volledige vrijwilligheid ook geen sprake; quarantaine werd weliswaar niet opgelegd, maar verminderd sociaal contact de facto wel.

Werkverlies en psychisch welbevinden ten gevolge van corona

De werkloosheid in Nederland (en wereldwijd) is gestegen in de nasleep van de coronapandemie. Het percentage mensen van 15 tot 75 jaar met betaald werk is gedaald van 69,3 in februari naar 67,9 in april. Het aantal gewerkte uren daalde en het aantal nieuwe WW-uitkeringen in alle sectoren in april steeg. De toename is het grootst in de schoonmaakbranche, detailhandel, cultuur en horeca (CBS 2020a; CPB 2020a). Werknemers met een flexibel dienstverband hebben een grotere kans om hun baan te verliezen in een sector die naar verwachting gaat krimpen (CPB2020b; UWV 2020). Bepaalde groepen zijn oververtegenwoordigd in flexibele dienstverbanden, zoals laagopgeleiden, jongeren, migranten en mensen met een arbeidsbeperking (Bolhaar et al. 2016; Van Echtelt et al. 2019). Uit zowel de nationale als de internationale literatuur blijkt dat werkverlies en werkonzekerheid een grote invloed hebben op de psychische gezondheid. Dat geldt voor verschillende indicatoren, zoals psychische gezondheid gemeten met de eerdergenoemde MHI-5, welbevinden en ervaren geluk (Clark 2018; Droomers et al. 2015; en Have et al. 2015).

3 SCP-NOTITIE: ZICHT OP DE SAMENLEVING IN CORONATIJD

Mei 2020

Het SCP heeft drie onderliggende inzichten gebruikt voor haar aanbevelingen.

1. Toenemende ongelijkheid

Zowel in welvaart als welbevinden kunnen verschillen en ongelijkheid rap toenemen. Denk bijvoorbeeld aan de positie van flexwerkers of nieuwkomers op de arbeidsmarkt, de mogelijk groter wordende verschillen in het onderwijs naar achtergrond, maar ook aan ouders met drukke banen en het thuisonderwijs of eenoudergezinnen. Beleid gericht op de arbeidsmarkt, onderwijs, sociaal domein en de maatregelen van de Rijksoverheid én werkgevers rondom thuiswerken moeten hier rekening mee houden. Hierbij moet ook aandacht zijn voor de mate waarin het gevoerde beleid en de maatregelen de solidariteit tussen groepen kan aantasten of de verhoudingen tussen groepen op scherp kan zetten.

2. Kwaliteit van leven en van de samenleving is meer dan volksgezondheid

Bij het langer aanhouden van deze situatie wordt het steeds duidelijker dat het beschermen van de volksgezondheid voor veel groepen ten koste gaat van de algehele kwaliteit van leven en de kwaliteit van de samenleving. Dit geldt niet alleen voor kwetsbare groepen (zoals hulpbehoevende ouderen), maar eigenlijk voor bijna iedereen in de samenleving. De kwaliteit van leven is afhankelijk van tal van zaken die nu (deels) wegvallen, zoals sociale contacten, werk en allerlei vormen van vrijetijdsbesteding.

3. Draagvlak bij inrichten samenlevingsmodel stoelt op andere voorwaarden dan crisisbeleid

Nu we bezig zijn met het inrichten van een samenlevingsmodel, moet beleid een ander karakter hebben dan in een crisissituatie. Waar in crisissituaties top-down beleid op steun kan rekenen, wordt dat de komende tijd anders. Hierbij moet rekening gehouden worden met verschillen in verwachtingen en mogelijkheden om de regels te volgen. Om draagvlak te behouden hebben we doelgericht beleid nodig en helder en doelgroep gebonden taalgebruik.

Aandachtspunten voor beleid:

- De Rijksoverheid heeft al jarenlang ‘participatie’ op tal van terreinen hoog in het vaandel staan. Bovenop de uitdagingen die verschillende groepen burgers al ondervonden bij het ‘meedoen’, zet de coronacrisis bijna alle vormen van participatie onder druk. Als meedoen aan de samenleving hoog op de beleidsagenda blijft staan, dient aandacht te komen voor de huidige barrières die mensen bij het meedoen ervaren.
- Van de toegenomen sociale cohesie lijkt veel te worden verwacht na de crisis, maar wij zien geen doorslaggevende aanwijzingen dat deze inzet groter is dan anders of van duurzame aard gaat zijn.
- De vormende taak van het onderwijs gaat verder dan het leren van vakinhoudelijke vaardigheden. De burgerschapsvorming en de sociale en emotionele ontwikkeling van

jongeren zijn online lastiger vorm te geven. Bij een gedeeltelijke heropening van scholen is een nieuwe balans nodig tussen wat op school en wat thuis moet gebeuren.

- In de onderwijssector is aandacht nodig voor groepen leerlingen en studenten van wie bekend is dat zij thuis minder goede ondersteuning kunnen krijgen, voor degenen die door het wegvallen van eindtoetsen of eindexamens op een minder passend niveau aan hun vervolgopleiding beginnen en voor uitval en om- of bijscholing op het mbo.
- Deze oproep tot het ondersteunen van om- of bijscholing geldt niet alleen voor mbo'ers. Werkgevers maken niet actief werk van een leven lang leren en ontwikkelen. De nadruk hierop en de mogelijkheden hiertoe zullen de komende tijd meer aandacht moeten krijgen.
- In de verpleeghuiszorg staan de wensen van de bewoners en het goede en eerlijke gesprek over kwaliteit van leven normaliter centraal. Dit gesprek dient ook in tijden van corona een belangrijk afwegingskader te vormen. De bescherming van de informele en formele zorgverleners en de cliënten moet ertoe leiden dat met de kwaliteit van leven van deze betrokken groepen meer rekening kan worden gehouden.

4 UVA: EFFECTEN VAN SOCIALE AFSTAND OP KWETSBARE GROEPEN IN NEDERLAND

Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

Juli 2020

In dit project onderzocht de UVA samen met een aantal andere partijen de effecten van sociale isolatie op kwetsbare groepen in Nederland ten tijde van 'de lockdown' periode (van 15 maart 2020 tot 23 mei 2020) en de periode van 'de versoepeling' van de maatregelen tot het einde van het onderzoek (de periode na 23 mei 2020-1 juli 2020). Het rapport beschrijft beide periodes tegen het licht van het veranderend overheidsbeleid rond thuisisolatie en aanverwant beleid, zoals afstand houden.

Kwetsbare groepen

De volgende groepen deden mee aan het etnografisch onderzoek:

- 1) Ouderen die alleen wonen, of in het verpleeghuis
- 2) Mensen met ernstige psychiatrische problemen
- 3) Mensen met licht verstandelijke beperkingen (LVB)
- 4) Dak- en thuisloze mensen
- 5) Gezinnen met jonge kinderen
- 6) Gezinnen waar huiselijk geweld aan de orde is.

In totaal zijn 244 mensen digitaal of telefonisch geïnterviewd. Daarnaast werden digitaal vragenlijsten afgenomen bij: Ouderen die in het verpleeghuis wonen (2619 mensen: bewoners, familieleden en zorgmedewerkers) en bij Zelfstandig wonende ouderen (1697 mensen).

Hieronder volgen de belangrijkste conclusies en aanbevelingen van het project.

Te eenzijdig beleid veroorzaakt onnodige angst

Het coördineren van verschillende waarden en normen van veiligheid bleek voor alle kwetsbare groepen een opgave en is in het overheidsbeleid ondergesneeuwd geraakt, ten bate van het voorkomen van risico's op besmetting en de organisatie van de ic-zorg. Alleenwonende ouderen ervaren soms een verlies van zin en perspectief in het leven. Het bezoekverbod heeft, samen met de besmettingen en snelle sterfte door het gebrek aan beschermende middelen, vooral verpleeghuisbewoners en hun familie hard getroffen. In de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking en mensen met een psychische kwetsbaarheid kwam weer naar voren dat het overgrote deel van deze mensen zich eenzaam voelden en soms heel kleine sociale netwerken hadden, die ook nog eens grotendeels uit hulpverleners bestonden. Als de hulpverleners wegblijven, zagen sommigen niemand meer. Dak- en thuisloze mensen werden snel gehuisvest en knapten daarvan op, maar leefden in onzekerheid over hoe het na de lockdown verder zou gaan. Gezinnen bleken veerkrachtig, maar het dicht op elkaar zitten thuis zorgde in sommige gezinnen wel voor spanningen en verergering van bestaande problematiek.

Aanbevelingen: zet in op sociaal contact en zingeving

Het belangrijkste probleem: Verlies van perspectief en zin, dagbesteding en structuur

Met onze aanbevelingen richten we ons op de belangrijkste problemen die we in ons onderzoek naar de kwetsbare groepen hebben gesignaleerd. Voor de kwetsbare groepen ligt het accent vaak niet, of niet hoofdzakelijk, op medische zorg, maar op het uitbreiden van sociale netwerken en iets kunnen betekenen voor de samenleving. Op woonbegeleiding, werk en dagbesteding, zingeving en andere vormen van sociale veiligheid.

Het is juist op deze terreinen dat de zorg wegviel tijdens pandemie, of waar de thuisisolatie en andere overheidsmaatregelen problemen verergerden. De schrijvers groeperen hun aanbevelingen in vier clusters:

- Het mogelijk maken en stimuleren van sociaal contact
- Het bevorderen van zin in het leven en iets kunnen betekenen voor de samenleving
- Het begrijpelijk maken van regels
- Het faciliteren en ontwikkelen van digitale zorg

1. Het mogelijk maken en stimuleren van sociaal contact

We bevelen de overheid aan om de mogelijkheden van huisbezoek in tijden van een pandemie te handhaven, en essentieel sociaal contact mogelijk te maken. Het onderhouden en versterken van de, vaak geringe, sociale netwerken van kwetsbare burgers blijft een aandachtspunt, evenals het betrekken van cliënten en mantelzorgers bij de besluitvorming.

2. Het bevorderen van zin in het leven en iets betekenen voor de samenleving

We bepleiten samenwerking tussen de zorg en de culturele sector om zingevende en verbindende activiteiten te ontwikkelen 'op afstand'. Omdat zorg in de wijk vaak geleverd wordt vanuit kleine behuizing, is afstand houden lastig: we bevelen een 'uitleenbeleid' van leegstaande gebouwen aan.

3. Het begrijpelijk maken van regels

De overheid kan de praktische betekenis van regels en informatie voor het leven van alledag beter uitleggen en moet daarvoor geschikte vormen zoeken die kwetsbare groepen bereiken.

4. Het faciliteren en ontwikkelen van digitale zorg.

Tenslotte bevelen we aan dat organisaties, professionals en cliënten evalueren en experimenteren met de digitale middelen die tijdens de coronacrisis een vlucht hebben genomen, zodat die op systematische wijze doorontwikkeld en geëvalueerd kunnen worden. Daarbij is het ontwikkelen van de digitale vaardigheden van kwetsbare burgers een aandachtspunt in de luwte van de pandemie. Het verdient de aandacht dat het gebruik van technologie niet voor iedereen weggelegd. Oude media als radio en tv blijken nog steeds toegankelijk en kunnen gebruikt worden voor informatievoorziening, zingeving en dagbesteding.

Slot

Het overheidsbeleid was te eenzijdig gericht op veiligheid in de vorm van het voorkómen van besmetting en chaos op de IC's. Voor kwetsbare groepen waren andere vormen van veiligheid ook pregnant aan de orde, andere doelen en waarden werden bedreigd. Aandacht voor kwetsbare sociale netwerken, de behoefte aan sociaal contact, en de kwaliteit van - en zin in het leven kunnen onnodige angst en (gezondheid)problemen voorkomen in het geval van een pandemie.

5 SER-DENKTANK CORONACRISIS

10 bouwstenen voor herstel na coronacrisis

Mei 2020

De coronacrisis heeft een belangrijk deel van de Nederlandse samenleving en de economie platgelegd. Bedrijven en instellingen produceren minder en bieden minder diensten aan, consumenten stellen grote aankopen uit en besteden nog maar een fractie van hun eerdere budget aan horeca en vakanties. Bij iedereen krijgt het vertrouwen in de toekomst een flinke knauw. Het kabinet heeft de Denktank Coronacrisis gevraagd hoe het herstel er de komende periode zou moeten uitzien. Hieronder volgen de 10 bouwstenen die door de Denktank zijn geformuleerd.

1. Blijf steun en vertrouwen geven

Om het herstel in gang te zetten, is het belangrijk dat het kabinet steun blijft geven aan kwetsbare groepen, bedrijven en sectoren. De kwetsbare positie van onder meer ZZP'ers en flexwerkers vraagt om structurele verbeteringen op de lange termijn, maar ook om een sociaal vangnet voor de korte termijn. Ook jongeren en vrouwen blijken kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt.

Van bedrijven vraagt de crisis in veel gevallen om vernieuwing van de bedrijfsvoering omdat een terugkeer naar 'business as usual' lang niet altijd mogelijk is. Sociale innovatie, bijvoorbeeld door medewerkers nauw te betrekken bij veranderingen, vergroot de kans op succes. Het ligt voor de hand dat er voorwaarden zijn voor overheidssteun aan bedrijven, bijvoorbeeld: geen bonussen of dividenduitkeringen.

Een aantal bedrijven speelt een cruciale rol voor de Nederlandse economie. Het is van belang dat deze bedrijven zo nodig specifieke hulp krijgen. In het zogeheten Afwegingskader heeft het kabinet vastgelegd onder welke voorwaarden dat gebeurt. De Denktank vindt het belangrijk dat steun aan specifieke bedrijven in lijn is met transities op het gebied van energie, klimaat en digitalisering. Dit betekent bijvoorbeeld dat de steun moet passen bij de doelen van het Klimaatakkoord.

2. Verbind het herstel met grote transities

Al voor de coronacrisis was Nederland bezig met een aantal grote veranderingen: verduurzaming, digitalisering, het omgaan met vergrijzing en het werken aan een inclusieve arbeidsmarkt. Om de klimaatdoelen te halen, moeten er forse ingrepen worden gedaan; daar verandert de coronacrisis niets aan. De Denktank vindt het belangrijk dat het herstelbeleid om uit de coronacrisis te komen, aansluit bij het bestaande beleid voor de middellange termijn. Economische groei is een belangrijke motor voor herstel, maar geen doel op zich. Overheidsinvesteringen en vormen van publiek-private samenwerking moeten zich daarom de komende tijd met voorrang richten op de grote transities waarin Nederland zich bevindt. Alleen dan dragen ze bij aan duurzame welvaart voor huidige en toekomstige generaties, met oog voor gezondheid, klimaat, onderwijs, gelijkheid, stabiliteit en betrouwbaar werk.

3. Europese samenwerking is noodzakelijk

Het herstel van de Nederlandse economie hangt nauw samen met de sociaaleconomische ontwikkeling in andere EU-lidstaten. Samen werken aan een goed functionerende interne markt en onderlinge informatiedeling is daarom van groot belang voor elk van de lidstaten. De EU is echter meer dan een economisch samenwerkingsverband; de lidstaten vormen ook een waardengemeenschap die zich sterk maakt voor democratie en recht wereldwijd.

Zowel vanuit economisch belang als met het oog op die waardengemeenschap is het belangrijk dat het coronavirus in alle landen effectief wordt bestreden, ook in landen met minder geld en een minder ontwikkeld gezondheidssysteem. Nu wereldwijde economische machtsverhoudingen verschuiven en protectionisme toeneemt, kan Europa alleen van essentiële betekenis zijn als de lidstaten eensgezind optreden. In een eerder advies (2019) ging de SER in op de noodzaak van Europese samenwerking om de grote problemen van onze tijd aan te kunnen pakken.

4. Blijven leren is belangrijker dan ooit

Goed onderwijs is een belangrijke pijler van het economisch groeivermogen van Nederland. Onderwijs draagt bovendien bij aan gelijke kansen en bevordert de stabiliteit in de samenleving. In een snel veranderende samenleving is onderwijs niet alleen belangrijk voor kinderen en jongeren, maar voor mensen van alle leeftijden. Een 'leven lang ontwikkelen' maakt mensen sociaal en economisch weerbaar. In de huidige crisis is die weerbaarheid harder nodig dan ooit. In sommige sectoren verdwijnen (veel) banen, andere sectoren hebben juist meer mensen nodig. Daarnaast ontwikkelt digitalisering zich in sneltreinvaart, onder meer door het vele thuiswerken.

De afgelopen jaren heeft Nederland geïnvesteerd in versterking van de leercultuur, mede naar aanleiding van de crisis van 2008. Regio's en sectoren bieden advies, scholingsbudgetten en omscholingstrajecten. Het is van belang dat die investeringen in 'leven lang ontwikkelen' volop doorgaan. Werkenden en werkgevers hebben behoefte aan een toegankelijk en herkenbaar loket, waarin bestaande partijen samenwerken. Bestaande en goed werkende initiatieven die mensen zicht geven op hun vaardigheden, scholingsmogelijkheden en baankansen, kunnen worden opgeschaald. Onderwijs en bedrijfsleven kunnen de mogelijkheden voor werkend leren samen verder ontwikkelen. In de periode vlak voor en na ontslag zijn scholing en persoonlijke begeleiding van belang, zodat de vaardigheden van werkzoekenden zo weinig mogelijk afnemen.

5. Laat geen generatie verloren gaan

Kinderen, scholieren, studenten, jonge werkenden en jonge ondernemers ondervinden soms heftige gevolgen van de coronacrisis, met name als ze toch al in een kwetsbare positie zaten. Het thuisonderwijs en de onverwacht snelle digitalisering zet groepen kinderen en jongeren op achterstand. Scholieren missen hun eindexamen en moeten studiekeuzes maken zonder de gebruikelijke informatiedagen. Studenten lopen door de crisis studievertraging op, ervaren gebrekkige communicatie vanuit de opleidingen, moeten stages soms afbreken en zien hun bijbaan regelmatig verdwijnen. Met name studenten van de entree-opleiding (mbo-niveau 1) worden hard geraakt door de crisis. Afgestudeerde jongeren dreigen een slechte start te maken op de arbeidsmarkt, met negatieve gevolgen voor de rest van hun loopbaan. Zij hebben bovendien te maken met een gebrek aan betaalbare starterswoningen. De problemen die het SER Jongerenplatform in 2019 signaleerde in de verkenning 'Hoge verwachtingen', dreigen door de crisis te verergeren. Voor sommige kinderen en jongeren dreigt de coronacrisis te zorgen voor een stapeling van problemen. Het is belangrijk om waardevolle initiatieven als het 'huiswerkmaatje' – waarbij een scholier en een volwassene worden gekoppeld – te ondersteunen en duurzaam te maken.

6. Aan de slag met een nieuwe arbeidsmarktagenda

De coronacrisis legt de kwetsbaarheden van de Nederlandse arbeidsmarkt bloot. Bepaalde groepen worden onevenredig hard getroffen. Dat geldt bijvoorbeeld voor ZZP'ers, flexwerkers en mensen met een migratieachtergrond, maar ook voor jongeren en voor vrouwen. De mogelijk zware recessie die voor ons ligt, vraagt om gericht werkgelegenheidsbeleid voor de lange termijn, gekoppeld aan grote

transities als verduurzaming en digitalisering. Kort voor de crisis verschenen twee rapporten waarin de kwetsbaarheid van met name ZZP'ers en flexibel werkenden werd gesignaleerd, van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) en van de Commissie Borstlap. Werk biedt ZZP'ers en flexibel werkenden vaak te weinig (inkomens)zekerheid, terwijl zij wel een belangrijke bijdrage leveren aan economische groei. De eerste cijfers over ZZP'ers die gebruik maken van noodvoorzieningen en over instroom in de WW en bijstand, bevestigen de zeer kwetsbare positie van deze groepen. De crisis vraagt daarom van sociale partners en de overheid om voortvarend aan de slag te gaan met een nieuwe agenda voor arbeidsmarkt en sociale zekerheid, onder meer op basis van de rapporten van de WRR en de commissie Borstlap.

7. Zorg voor (nieuwe) kwetsbare groepen

De eerste onderzoeken wijzen erop dat de coronacrisis bestaande verschillen in de samenleving vergroot. De positie van 'traditionele' kwetsbare groepen als ouderen, asielzoekers, laaggeletterden en mensen met een lage sociaaleconomische status, verslechtert. Daarnaast ontstaan er nieuwe kwetsbare groepen als flexwerkers en middengroepen. De Denktank vindt het belangrijk dat (nieuwe) kwetsbare groepen worden gemonitord. Bij het berekenen van de 'kosten' van de crisis moeten ook de negatieve effecten voor deze groepen meetellen. De 'kosten' zitten bijvoorbeeld in gezondheidsrisico's door uitgestelde zorg of door stress. Bij mogelijke versoepelingen moeten ook de 'baten' voor deze groepen worden meegerekend, zoals de ervaren kwaliteit van leven. Het bereiken van kwetsbare groepen is niet altijd eenvoudig. Het ligt voor de hand om via de werkvloer en vanuit het sociaal domein te werken aan het voorkomen van (gezondheid)problemen.

8. Houd de waardering voor cruciale beroepen vast

Zorgverleners, vakkenvullers, vuilnisophalers, buschauffeurs, onderwijzers en anderen met een 'vitaal' beroep krijgen veel waardering vanuit de samenleving. Met name voor de publieke dienstverlening is het belangrijk die waardering vast te houden na de crisis. Burgers, professionals en ondernemers lopen vaak vast in regels en systemen in bijvoorbeeld de zorg of het onderwijs of op het gebied van veiligheid. Kwetsbare mensen kunnen soms hun weg niet vinden in systemen die voor hen zijn bedoeld en regelgeving is soms onnodig complex. Tijdens de coronacrisis is het vertrouwen in de overheid gegroeid. Dat kan een basis zijn om de publieke dienstverlening te verbeteren en daarmee de publieke sector ook een (meer) aantrekkelijke werkgever te maken. De culturele sector werkte juist de afgelopen jaren aan versterking van de arbeidsmarkt. Nu die sector vrijwel geheel is stilgevallen, is gezamenlijke zorg en aandacht van de overheid en de sector zelf nodig om de crisis te doorstaan.

9. Waardeer veerkracht en maak maatwerk mogelijk

Vrijwel tegelijk met het instellen van de intelligente lockdown kwam een enorme hoeveelheid solidariteit, creativiteit en saamhorigheid los. Het beroep op de eigen verantwoordelijkheid werkte en het vertrouwen in de overheid groeide, mede door de snelle komst van een robuust steunpakket. Nederland blijkt dus een enorme veerkracht te hebben, die ook in de herstelfase van grote waarde kan zijn. Eigen verantwoordelijkheid, solidariteit en veerkracht moeten daarom kernelementen zijn van het herstelbeleid. Creatieve oplossingen moeten zo veel mogelijk worden gestimuleerd en beloond. Daarnaast is maatwerk nodig: het platteland vraagt om andere oplossingen dan de stad. Belangrijk is daarom dat de rijksoverheid gemeenten beleidsruimte geeft, bijvoorbeeld met ruimere bevoegdheden of experimenteerruimte. Daarnaast heeft de rijksoverheid de taak gemeenten adequaat te compenseren voor de extra kosten die ze in de herstelfase maken.

10. Wees voorbereid op een tweede golf of een nieuwe pandemie

Nederland is in crisistijd afhankelijk gebleken van de wereldmarkt voor medische hulpmiddelen. Daarnaast bleek de Nederlandse intensive care-capaciteit nauwelijks toereikend. Het is verstandig om de afhankelijkheid in crisissituaties te verkleinen door te werken aan betere buffers en eigen productiefaciliteiten voor medische middelen. Daarmee is Nederland beter voorbereid op een nieuwe opleving van het huidige coronavirus of een toekomstige pandemie.

Bij die voorbereiding hoort ook een afwegingskader dat bij een toekomstige crisissituatie gebruikt kan worden om afwegingen te maken over kwaliteit van leven, sociale gevolgen, gezondheidszorgeffecten en economische effecten. Daarnaast kan vooraf worden nagedacht over mogelijkheden om bij een volgende crisis te differentiëren tussen regio's, doelgroepen of sectoren.

6 SER-DENKTANK CORONACRISIS

De contouren van een intelligent herstelbeleid

Mei 2020

De SER heeft een aantal uitgangspunten voor herstelbeleid geformuleerd:

- Economische basis overeind houden
- Voorsorteren op middellange- en lange termijnagenda's
- Grip op de Gezondheidszorg
- Brede welvaart en kansenongelijkheid
- Vertrouwen, veerkracht en saamhorigheid
- Differentiatie en decentraal handelingsperspectief met houvast
- Versterking van de Europese samenwerking
- Heldere communicatie

De Denktank stelt dat naast versterking van de economische bedrijvigheid en werkgelegenheid er ook gerichte aandacht nodig is om ervoor te zorgen dat de kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt ook daadwerkelijk profiteren van economisch herstel. Daarnaast is een adequaat sociaal vangnet nodig voor hen die niet in staat zijn economisch te participeren.

Over veerkracht in herstelbeleid

De samenleving heeft zich de afgelopen weken al met al zeer veerkrachtig getoond in het accommoderen van nieuwe werkwijzen. De Denktank acht het wenselijk dat deze verworvenheden van de crisis worden gecontinueerd. Deze ervaringen leiden tot de conclusie dat ook in het herstelbeleid eigen verantwoordelijkheid, solidariteit en veerkracht belangrijke kernelementen moeten zijn.

Tenslotte wordt de nadruk gelegd op heldere communicatie

Bijzondere aandacht vragen privacy waarborgen en het bereik van groepen die minder makkelijk toegang hebben tot algemene en digitale informatie zoals laaggeletterden of mensen met een licht verstandelijke beperking. Het begrijpen van informatie en het kunnen opvolgen van wat men van je verwacht is voor sommigen veel gevraagd. De zwaarte van maatregelen moet in verhouding staan tot de risico's.

De beleidsagenda voor herstelbeleid is:

- Blijf steun en vertrouwen geven om goed door de crisis heen te komen
- Laat de herstelagenda gelijk oplopen met de welvaartsgroeiagenda
- Werk samen in Europa aan het economisch herstel
- Anticipeer met onderwijs en scholing op nieuwe omstandigheden
- Laat geen generatie verloren gaan
- Aan de slag met de nieuwe agenda voor de arbeidsmarkt en sociale zekerheid
- Zorg voor (nieuwe) kwetsbare groepen
- Continueer waardering van publieke dienstverlening
- Geef ruimte aan maatwerk
- Wapenen tegen nieuwe pandemieën

Onderstaande elementen zijn met name relevant in het kader van een aanpak SEGV:

Versterking van de positie van kwetsbare groepen is een structurele uitdaging.

Net als tijdens de vorige crises blijkt bijvoorbeeld dat het werkloosheidspercentage sneller oploopt onder laagopgeleiden dan onder hoogopgeleiden. Ook ZZP'ers en werknemers met een flexibel contract of werknemers met een migratieachtergrond blijken kwetsbaarder voor het kwijtraken van hun baan en inkomen. Dit zijn werkenden die gemiddeld minder ruimte hebben voor het aanleggen van financiële reserves, en die een minder goede toegang hebben tot sociale vangnetten en de hand op de knip moeten houden. Met tijdelijke maatregelen, zoals het invoeren van de NOW-regeling, kan tijdelijk gericht arbeidsmarktbeleid worden gevoerd, maar het versterken van de positie van kwetsbare groepen vergt vooral een structurele aanpak.

Onderwijs

Naast aandacht voor het reguliere onderwijs vraagt ook het leren van volwassenen en werkenden om prioriteit. Initiatieven op dit vlak kunnen nu juist behulpzaam zijn om mensen te begeleiden van werk uit sectoren waar werkloosheid dreigt naar werk in sectoren waar personeel nodig is.

In het bijzonder is er zorg over de jongeren die al een kwetsbare positie hebben, bijvoorbeeld omdat zij een gezondheidsbeperking hebben, uit een gezin komen met een lagere sociaaleconomische status of werken met een tijdelijk contract. Het is daarom nodig speciale aandacht aan jongeren te geven, zodat ze ook een goede start kunnen maken.

Zorg voor (nieuwe) kwetsbare groepen

Het is belangrijk goed te blijven monitoren welke mensen kwetsbaar zijn geworden en daarbij niet alleen te kijken naar ziekteverschijnselen. Naast de directe gezondheidsrisico's die zijn opgelopen door reguliere zorg die is uitgesteld, moeten de mentale effecten van de lockdown worden meegenomen. Aandachtspunt daarbij is hoe iedereen te bereiken. Niet iedereen heeft goede toegang tot internet of kan omgaan met digitale innovaties als apps, en niet alle publieke informatie is begrijpelijk voor kwetsbare groepen. Aangezien de gezondheidseffecten van de coronacrisis bovenmatig voorkomen bij groepen met een lagere sociaaleconomische status, waarin slechtere economische perspectieven en slechtere gezondheid samenkomen, ligt het in de rede te komen tot een versterkte inzet op preventie vanuit werk en sociaal domein.

7 WERKGROEP (HALSEMA): SOCIALE IMPACT VAN DE CORONACRISIS

Mei 2020

De Tijdelijke Werkgroep Sociale Impact heeft in mei 2020 een analyse gemaakt van de sociale gevolgen van de coronacrisis. In het rapport staan drie aandachtspunten voor de toekomst.

1. De ontferming over nieuwe en bestaande en kwetsbare groepen

A) Reeds kwetsbare groepen worden het hardst geraakt. Gemeenten zijn in goede positie hulp te bieden, versterk deze bestaande ondersteuningsstructuren.

- Investeer in bestaande (lokale) ondersteuningsstructuren die dicht bij de burger staan en gericht zijn op maatwerk. Monitor dit op effectiviteit.
- Onderzoek hoe gemeenten, Rijk en onderzoeksinstanties snel(ler) risicogezinnen kunnen identificeren.
- Monitor de ontwikkeling van de hulpvraag en onderzoek of sprake is van het zelf oplossend vermogen en hoe we dit kunnen behouden als we naar een nieuwe fase bewegen.

B) Door de crisis ontstaat een grote, zeer diverse groep nieuwe kwetsbaren met financiële problemen. Vroegtijdig ingrijpen voorkomt stapeling van sociale en financiële problematiek.

- Omdat het een grote heterogene groep betreft zijn maatwerkoplossingen nodig, ook binnen bestaande generieke regelingen. Bijvoorbeeld de mogelijkheid om te kunnen werken met behoud van uitkering, of een tijdelijke soepelere omgang met de vermogenstoets.
- Vroegtijdige hulp kan verergering van financiële en sociale problematiek voorkomen. Verken verruiming van het kwijtscheldingsbeleid en start een breed schuldenoffensief waarbij gemeenten en Rijk samenwerken om te komen tot een brede noodstop/pauzeknop waaraan overheden, corporaties, zorgverzekeraars, energiemaatschappijen en belastingdienst deelnemen.
- Maak collectieve afspraken met particuliere schuldeisers die voor veel gemeenten tegelijkertijd gelden, zodat particuliere schuldeisers niet met iedere gemeente apart afspraken moeten maken.

C) Kwetsbaarheden stapelen zich op in wijken. Door de coronacrisis worden de effecten hiervan versterkt. Meerjarige, integrale gebiedsgerichte aanpakken zijn nodig om duurzaam het welzijn in deze wijken te verbeteren.

- Ontwikkel langlopende gebiedsgerichte maatwerkaanpakken voor kwetsbare wijken waarin Rijk, gemeenten en maatschappelijke partners samen optrekken. Heb hierbij nadrukkelijk oog voor het wegnemen van voedingsbodems voor criminaliteit en werp barrières op voor criminele gelegenheidsstructuren. Bij de uitwerking van zo'n aanpak ligt het voor de hand de kansen die het interbestuurlijke programma 'leefbaarheid & veiligheid' biedt te benutten.

2. Het versterken van de samenwerking tussen overheden en lokale coalities

Samenwerking is essentieel voor maatschappelijke veerkracht. Onder druk van de crisis zijn er nieuwe (lokale) coalities ontstaan en bestaande versterkt. Ook in de herstelfase is pragmatisme, flexibiliteit en gezamenlijk leren ten behoeve van goede samenwerking essentieel.

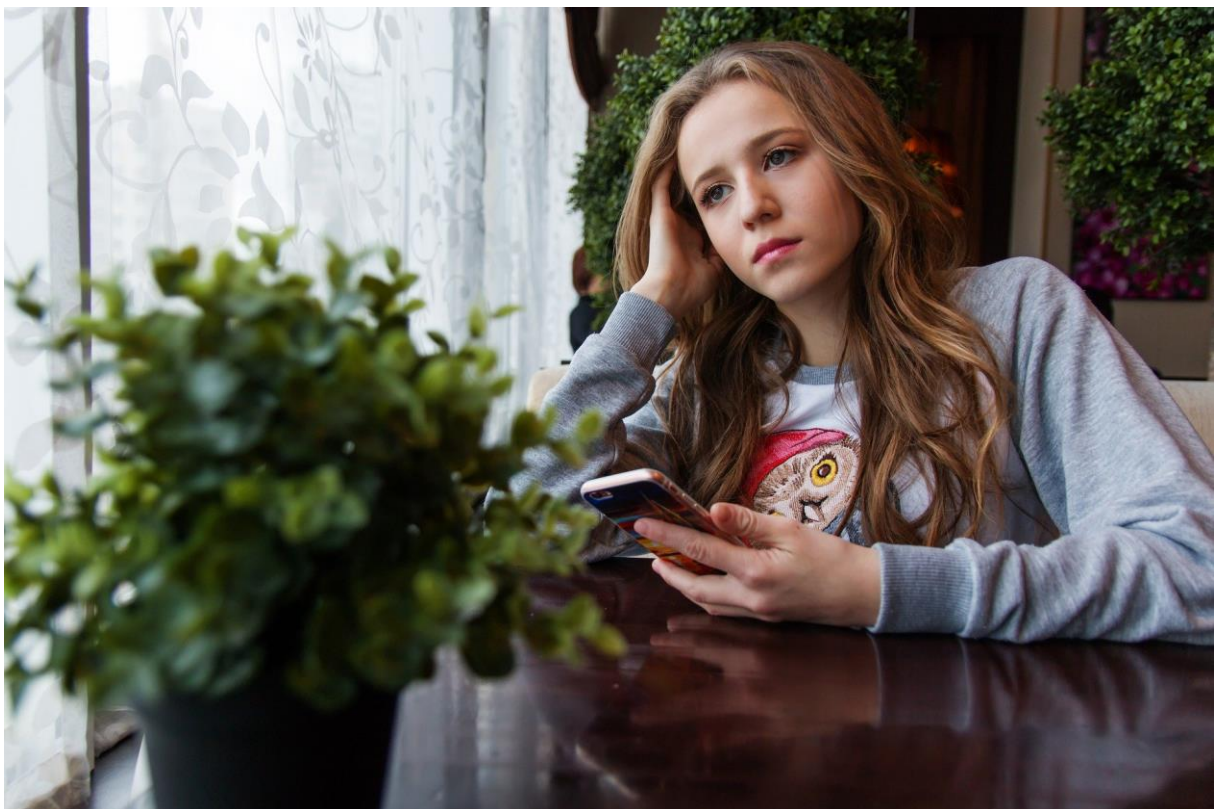

- Geef burgers en initiatieven vertrouwen en handelingsruimte. Organiseer regelruimte en flexibiliteit om binnen de wettelijke kaders te faciliteren dat lokaal maatwerk snel kan worden toegepast ten behoeve van het voorkomen van (toenemende) kwetsbaarheden.
- Investeer in de lokale coalities die zijn ontstaan onder druk van de crisis en waarborg hun werking voor de langere termijn; maak goede praktijken, initiatieven en ideeën zichtbaar, bevorder kennisdeling tussen gemeenten en monitor de ontwikkelingen.

3. Geef mensen en in het bijzonder jongeren regie over eigen leven en een grotere stem bij de besluitvorming over hun toekomst

De crisis vraagt veel van jongeren. Geef ze regie over eigen leven en een grotere stem bij de besluitvorming over hun toekomst:

- Houd bij de versoepeling van de crisismaatregelen de ruimte voor regie vast als belangrijk criterium en als aandachtspunt in de communicatie met burgers. Ga na hoe ruimte voor 'agency' in het kader van de versoepeling gecreëerd en/of versterkt kan worden.
- Differentieer bij verdere versoepeling van de crisismaatregelen ook binnen groepen door het toestaan van maatwerk. Zeker indien een groep een groot aantal personen omvat (denk aan begrippen als 60+ of jongvolwassenen) zijn de verschillen onderling groot en zijn maatwerk en handelingsopties van belang voor het gevoel van regie.
- Geef blijk van de maatschappelijke waardering voor de inzet, creativiteit en veerkracht die veel kinderen en jongeren tonen, zeker ook ten behoeve van de kwetsbaren in de samenleving.
- Nodig kinderen en jongeren expliciet uit om kritisch mee te denken over manieren om tot herstel van de sociale dynamiek te komen, en sectoren zoals het onderwijs en het jeugdwerk aan te sporen om hen hierin te begeleiden. Maak hierbij zichtbaar wat je met hun inbreng doet.

8 RVS-NOTITIE: ZORG OP AFSTAND DICHTERBIJ?

Digitale zorg na de coronacrisis

Juni 2020

Voor het SEGV-perspectief zijn de volgende zaken relevant:

Er zijn in korte tijd grote stappen gezet om digitale zorg voor zoveel mogelijk patiënten mogelijk te maken. Zorgaanbieders, professionals en patiënten vormden de drijvende kracht. Zij hebben zich van hun creatieve en flexibele kant laten zien. Tijdelijke versoepelingen in regels en toezicht ondersteunden die flexibiliteit. Toch nuanceert de Raad in dit advies op twee punten de waarde van de snelle ontwikkelingen van de afgelopen maanden. Ten eerste zien we vooral een opschaling van bestaande digitale zorgvormen en was het soms ook echt improviseren. Ten tweede is de waarde van de digitale zorg die is geboden op dit moment nog lastig te beoordelen

Tegelijkertijd onderstrepen de snelle ontwikkelingen het belang om actief aan de slag te blijven met zorgvernieuwing. Het is niet evident dat zinvolle ontwikkelingen op het gebied van digitale zorg worden gecontinueerd en dat de lessen van opgedane ervaringen worden meegenomen bij het vernieuwen van zorgpraktijken. Er moet een omslag komen van een focus op het investeren in digitale infrastructuur en het opschalen van bestaande toepassingen naar het stimuleren van een lerende praktijk waarin digitale zorg gericht kan worden ontwikkeld. Dat vraagt: het voortbouwen op de beweging in de praktijk die ten tijde van corona is ontstaan.

Volgens de Raad zijn de volgende vier elementen daarbij essentieel voor het overheidsbeleid op korte termijn:

- Bied inhoudelijk richting voor het (door)ontwikkelen van zinnige digitale zorg, als oproep aan de praktijk om gefocust aan de slag te blijven. Dat vraagt het benoemen van de belangrijkste inhoudelijke prioriteiten waaraan digitale zorg moet bijdragen, in plaats van kwantitatieve ambities voor specifieke vormen van digitale zorg;
- Creëer duurzame vormen van bekostiging voor digitale zorg voor bestaande aanbieders, zodat zij digitale zorg kunnen blijven bieden. Dat kan door de tijdelijke versoepelingen in het vergoeden van digitale zorg te behouden en door meer ruimte voor transformatie in financiële afspraken.
- Bied ook ruimte voor vernieuwende digitale vormen van zorgverlening, zodat hun waarde in de praktijk kan blijken. Dat kan door deze in de vorm van 'living labs' tijdelijk toe te laten in combinatie met gericht onderzoek, en door na te denken over nieuwe vormen van bekostiging;
- Blijf actief leren en evalueren om te weten te komen of de beoogde doelen ook worden behaald, en wat er beter kan. Dat kan door te investeren in praktijkgericht onderzoek, door het ontwikkelen van de meervoudige professionele vaardigheden om digitaal te werken en door patiënten en professionals te ondersteunen bij het gebruik van digitale technologie.

Versterken van positie en netwerk (kwetsbare) burgers

Zij pleiten in het advies ook voor het versterken van de positie en het netwerk van (kwetsbare) burgers, patiënten en hun mantelzorgers en erkennen ook dat er situaties zijn met geen vervangende digitale zorg: 'er zijn ook voorbeelden van zorg die niet door digitale zorg kon worden vervangen en is stopgezet.' Zo stelde Gupta Strategists (2020) dat er sprake is van een dreigend 'stuwmeer' van uitgestelde zorg, en lieten antropologen van de UvA met hun onderzoek zien dat het stopzetten van zorg de kwaliteit van leven van kwetsbare groepen zoals eenzame ouderen en daklozen ernstig schaadt.'

9 BIJLAGE: RELEVANTE ANDERE PUBLICATIES

- RVS (oktober 2020:) Gezondheidsverschillen voorbij
- SCP (juli 2020): Beleidssignalement maatschappelijk gevolgen coronamaatregelen Mantelzorgers
- SCP (juli 2020): Beleidssignalement kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt
- SCP (juli 2020): Verwachte gevolgen van corona voor scholing, werk en armoede
- Trimbos: Impact van de coronacrisis op werk en welzijn van professionals voor psychische hulp
- SCP (juni 2020): Essay - gelukkig ouder worden

Over GezondIn

Om gezondheidsachterstanden terug te dringen is een lokale samenhangende aanpak nodig, met een actieve rol van de inwoner zelf. GezondIn ondersteunt gemeenten hoe zij hun lokale aanpak kunnen versterken, verspreidt kennis en brengt professionals uit alle domeinen bij elkaar.

GezondIn wordt uitgevoerd door Pharos en Platform31 met financiering van het ministerie van VWS.

